

BÖLÜM 4

YAPAY ZEKÂNIN KLASİK ŞİİR ÇÖZÜMLEMESİNDEKİ ROLÜ: GEMİNİ İLE YAHYA KEMAL'İN “SÖYLER” REDİFLİ GAZELİNİN ÇÖZÜMLENMESİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Cabbar AYDIN¹
Salim DURUKOĞLU²

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatı, yüzyıllara dayanan köklü geleneği, Türkçe, Farsça ve Arapça'nın sentezine dayanan zengin, renkli dil yapısı, söz varlığı ve çok katmanlı kültürel dokusuyla edebiyat araştırmalarının önemli bir alanını oluşturmaktadır. Bir Türk İslam edebiyatı olarak okunmaya da elverişli olan Klasik Türk edebiyatı, şiir türünün biçim ve içerik bakımından edebiyatımızdaki olgun örneklerini sunmaktadır. Bu örnekler arasında derin bir birikimi ve geleneği yansıtan divan şiirleri önemli bir yer tutmaktadır. Divan şiirleri; aruz vezni, sanatlı söyleyişi, derin anlam katmanları ve incelikli mazmun dünyasıyla edebiyat tarihimizin zirve noktalarından birini temsil etmektedir (Avşar, 2018).

Bu tür metinlerin çözümlemesi, geleneksel yöntemlerle olduğu kadar günümüzde yapay zekâ teknolojileriyle de gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda yapay zekânın edebiyat incelemelerindeki rolü giderek artmaktadır (Yazbahar, 2023). Yapay zekâ; doğal dil işleme, makine öğrenimi, sinir ağları ve derin öğrenme gibi çeşitli teknikler sayesinde büyük veri setlerindeki dilsel kalıpları, duygusal ayrımları ve yapısal özellikleri tespit edebilmektedir (Scsc & Sahu, 2024). Özellikle Divan şiiri gibi karmaşık metinlerin analizinde, yapay zekânın sunduğu veri tabanlı yaklaşımlar, araştırmacılar için yeni perspektifler sunmaktadır (Serbinova, 2025).

¹ Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi BD., cbraydn1@outlook.com, ORCID iD: 0000-0002-2348-1922

² Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi AD., sdurukoglu@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-2429-7609

araştırmacının edebi bilgi birikimi ve yorumlama yeteneğiyle mümkündür. Bu nedenle yapay zekânın ıktıları, şiirin tarihsel ve sosyokültürel bağlamıyla harmanlanarak insan uzmanlığı tarafından nihai olarak yorumlanmalıdır.

Yapay Zekâ Geliştiricileri için Öneriler

Gelecekteki teknolojik iyileştirmeler, yapay zekânın klasik edebiyat analizindeki etkinliğini artırabilir. Öncelikle, bu çalışmada görölen yazı çevirimi sorunlarının üstesinden gelmek için Osmanlı Türkçesi el yazısı ve matbu metinler için OCR sistemlerinin doğruluk oranlarının belirgin şekilde artırılması oldukça önem taşımaktadır. Ayrıca, klasik şiire özgü metaforik söz sanatlarını (teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel) tanıyabilen özel eğitilmiş dil modelleri geliştirilmelidir. Bu modeller, şerh geleneği ve divan şiiri sözlükleriyle zenginleştirilmiş veri kümeleri üzerine eğitilmelidir. Yapay zekânın kültürel bağlamı anlaması için edebi metinleri dönemin felsefi, dini ve sosyal kodlarıyla ilişkilendiren bağlamsal grafik veri tabanları bu modellerle bütünleştirilmelidir.

İnsan-Yapay Zekâ İş Birliği Modelleri için Öneriler

Yapay zekâ ve doğal zekâ / insan uzmanlığının iş birliği, edebi analizleri hem derinleştirecek hem de demokratikleştirecek bir modelle hayata geçirilebilir. Yapay zekâ, aşamalı analiz modeliyle metni yapısal olarak tarayıp (vezin, kafiye, tematik anahtar kelimeler) bir ön rapor sunar; araştırmacı bu raporu sanatsal ayrımlar, tarihsel bağlam ve şairin üslup özellikleriyle zenginleştirebilir. Yapay zekâ etkileşimli doğrulama döngüsüyle tespit edilen söz sanatları veya temalar, araştırmacı tarafından düzeltilip sisteme geri yüklenerek modelin öğrenme sürecine katkı sağlanabilir. Bu model, çalışmada gözlemlenen söz sanatları tespitindeki eksikliklerin giderilmesine yardımcı olabilir. Yapay zekâ büyük veri destekli karşılaştırmalı analiziyle binlerce şiiri tarayarak belirli bir şairin stilini veya dönemsel tematik eğilimleri haritalar; insan araştırmacı, bu verileri eleştirel bir perspektifle yorumlayarak edebiyat tarihine ve metin tahlillerine yeni açılımlar kazandırabilir.

KAYNAKLAR

- Alyılmaz, C. & şahin, H. (2019). Yahya Kemal Beyatlı'nın eserlerinin eğitsel değerler açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 402-418. <https://doi.org/10.16916/aded.544892>
- Avşar, Z. (2018). Klasik Türk edebiyatı yorumcusu olarak Tanpınar. *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, 3(1), 1-9. <https://doi.org/10.30568/tullis.437633>
- Ceyhan Akça, N. & Aslan Cobutoğlu, S. & Özbek, Ö. Y. (2024). Yapay zekânın edebiyatta kullanım serüveni. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (39), 283-306.
- andır, K. (2023). Yahya Kemal'in tenkide dair görüşleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 470-485.
- Dilçin, C. (1995). *Örneklerle Türk şiiri bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Gemalmaz, E. (2010). Yazıya geçirme (transcription) ve yazı çevirimi (translitteration). *Journal of Turkish Research Institute*, 8(17).
- Google. (2025, Mayıs). *Gemini*. <https://gemini.google.com>
- Imran, M. & Almusharraf, N. M. (2024). Google Gemini as a next generation AI educational tool: A review of emerging educational technology. *Smart Learning Environments*, 11, 22. <https://doi.org/10.1186/s40561-024-00303-y>
- İpekten, H. (1994). *Eski Türk edebiyatı nazım Őekilleri ve aruz*. İstanbul: Dergāh Yayınları.
- Kavukoğlu, K. (2025, 25 Mart). *Gemini 2.5: En akıllı yapay zeka modelimiz*.(22/08/2025 tarihinde <https://blog.google/technology/Google-deepmind/gemini-model-thinking-updates-march-2025/> adresinden ulaşılmıştır).
- Kocakaplan, İ. (2014). *Aıklamalı edebi sanatlar*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Lochmiller, C. R. & Lester, J. N. (2017). Conceptualizing practitioner-scholarship for educational leadership research and practice. *Journal of Research on Leadership Education*, 12(1), 3-25.
- Merriam, S. B. (2015). Qualitative research: Designing, implementing, and publishing a study. In: V. Wang (Ed.) *Handbook of research on scholarly publishing and research methods* (pp.125-140). Hershey, PA: IGI Global.
- Nyaaba, M. (2024, March). Generative AI conception of the nature of science. In *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference* (pp. 1818-1827). Association for the Advancement of Computing in Education (AACE).
- Portakal, E. (2023). Google's Gemini AI review. Textcortex.com. Retrieved December 23, 2023, from <https://textcortex.com/post/gemini-ai-review>
- Saeidnia, H. R. (2023). Welcome to the Gemini era: Google DeepMind and the information industry. *Library Hi Tech News*, <https://doi.org/10.1108/LHTN-12-2023-0214>
- Scsc, G. & Sahu, G. R. (2024). Navigating narrative frontiers: Influence of Generative AI on creative literature. *International Research Journal on Advanced Engineering and Management(IRJAEM)*, 2(5), 1315-1323.
- Serbinova, A. (2025, February 26). *The application of artificial intelligence in literary text analysis: Modern approaches and examples*. Historica. Retrieved March 23, 2025, from <https://www.historica.org/blog/the-application-of-artificial-intelligence-in-literary-text-analysis-modern-approaches-and-examples>
- Team, G., Anil, R. & Borgeaud, S.(2023). Gemini: A family of highly capable multimodal models. *arXiv preprint arXiv:2312.11805*.
- Tun, G. (2023). Yapay zekā Őiri ldrr m? ChatGPT-4 rneğinde sanal zekānın Şiir yorumlamanın imkānları ve sınırlılıkları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(2), 1145-1165.
- Yanıkoğlu, B. & Kholmatov, A. (2003). *Türkçe için geniş sözcük dağarcıklı doküman tanıma sistemi* [Büyük kelime hazineli Türkçe belge tanıma sistemi]. *SIU 2003*, Sabancı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Yazbahar, Z. (2023). "Ben, Dijital Őair OpenAI": Yapay Zekā Tarafından Yazılan Őiirlerde Varoluşluk. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 7(2), 442-456.